

наприклад, на невеликих островах Карибського басейну та у Тихоокеанському регіоні.

Далі йде стадія розвитку, коли число туристів інтенсивно росте, особливо в пікові періоди, і іноді перевищує чисельність місцевого населення. Контроль за розвитком туризму переходить із рук місцевої адміністрації в руки зовнішніх компаній, які швидкими темпами починають розвивати інфраструктуру, тим самим змінюючи вигляд туристського центра, що народжується. Однак цей бурхливий розвиток має і свою негативну сторону – надмірне збільшення чисельності населення й пов'язане з цим навантаження на місця життєзабезпечення. На цій стадії розвитку перебувають такі країни Північної Африки, як Туніс і Марокко.

На стадії зрілості спочатку сповільнюється ріст прибуття іноземних гостей, хоча загальне число прибуваючих усе ще росте й перевищує чисельність місцевого населення. Центр туризму перетворюється в повністю завантажену частину індустрії туризму з готелями великих транснаціональних готельних ланцюгів і франчайзинговими підприємствами. Далі розвиток цього центра бізнесу, відпочинку й розваг досягає свого піка, після чого мода на нього падає, і він тримається тільки за рахунок повторних прибуттів, які коштують більших зусиль, що запроваджуються центром. В останнього виникають економічні й соціальні проблеми. Наочним прикладом таких центрів туризму можуть служити знамениті курорти Іспанії, Італії й Франції, а також курорти Карибського басейну.

На заключній стадії занепаду туристський центр стає малопривабливим для більшості туристів і при цьому сильнозалежним від рідких подорожуючих на короткі канікули або відпочиваючих з найближчих районів. Влада намагається пожвавити центр за допомогою залучення клієнтів, використовуючи нові канали просування й збуту або переоснащуючи центр для використання в інших цілях. Наприклад, так трапилося з дуже відомим курортом США під Нью-Йорком – Атлантик-Сіті, що був перетворений у центр ігрового бізнесу.

Т. Кравченко, студентка

СЕМЮЄЛЬ ХАНТІНГТОН „ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ”

В останній час глобалізація, зростання частки сучасних послуг і технологій у світовому валовому національному продукті за рахунок у тому числі енергоносіїв прискорили тенденцію відставання деяких цивілізацій, зокрема ісламської. Цю тенденцію поглибив демографічний вибух, що створив у більшості країн регіону застійне масове безробіття серед молоді.

Особливо нестерпним цей наростаючий конфлікт став в останні двадцять – тридцять років ХХ ст., коли інформаційна революція охопила весь світ. Почало наростати почуття безвиході, несправедливості світу. До того ж правителі багатьох країн регіону навіть не намагались виправити ситуацію, модернізувати свої суспільства. Система освіти залишається відсталою, становище жінок, практично виключених із суспільного виробництва, майже не змінюється.

Відсутність прогресу і навіть регрес суспільства в багатьох державах, окрім Ірану і маленьких нафтових князівств Перської затоки, продовжується. Відбувається не лише відносне, а й абсолютне зубожіння – зменшення реального ВВП на душу населення. Незадоволеність кидає частину людей до радикального ісламу, до звинувачення зовнішнього світу у власних бідах. Навколо корумповані й малоефективні правлячі кола спеціально направляють це незадоволення на зовнішній світ, на «Захід», на сусідів.

Постає проблема вирішення цих суперечок, конфліктів, зіткнень різних культур. Необхідним є продуктивний і м'який діалог між представниками різних цивілізацій для підтримання миру у світі.

На сьогодні в суспільстві існує, як мінімум, дві точки зору щодо причин загострення у відношеннях між Заходом та ісламським світом. Одна: в ісламському світі переважають авторитарні режими, протест громадянський. Інша точка зору: ми спостерігаємо зіткнення цивілізацій – західної та ісламської. Вперше про можливість такого зіткнення написав відомий професор політичних наук Гарвардського університету Семюел Хантінгтон ще в 1993 році. Спочатку в своїй статті в журналі «Форін аффіаз», а потім вже в книзі «Зіткнення цивілізацій», де він утвердив це як дане, як проблему найближчого майбутнього. А саме – головним фактором міжнародної політики 21 століття, вважає Хантінгтон, на відміну від 20-го століття, де зіткнення йшли по ідеологічним мотивам – «червоне-біле», «Захід – СРСР і сателіти», стане зростаюча напруга між групами країн, що сповідують різні культури, перш за все, релігійні традиції, за якими стоять швидко зростаючі економіки цих країн. Хантінгтон виділяє п'ять найбільших цивілізацій – західна, це США і Європа, ісламська, Китайська, православна – це, перш за все, Росія, і цивілізації Індії, плюс Японія, Латинська Америка й Африка. Він також припустив, що зіткнення відбудуться по лінії Захід-іслам і Захід-Китай, багато залежатиме від того, на чийому боці в цьому протистоянні будуть Росія, Японія й Індія.

У світі основним джерелом конфліктів стане не ідеологія чи економіка. Найважливіші кордони, що поділяють людство, і переважаючі джерела конфліктів будуть визначатися культурою. Нація-держава залишиться головною діючою особою в міжнародних справах, але найбільш значимі конфлікти глобальної політики будуть розгортатись між націями і групами, що належать до різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій стане домінуючим фактором світової політики. Лінії розлому між цивілізаціями – це лінії майбутніх фронтів.

Наступаючий конфлікт між цивілізаціями – завершальна фаза еволюції глобальних конфліктів у сучасному світі. Протягом півтора століття після Вестфальського миру, що оформив сучасну міжнародну систему, в західному ареалі конфлікти розгорталися переважно між правителями, які прагнули збільшити армії, укріпити економічну могутність, а головне – приєднати нові землі до своїх володінь. Цей процес породив нації-держави, і починаючи з Великої Французької революції, основні лінії конфліктів стали пролягати між націями.

Дана модель зберігалась протягом усього 19 ст. Кінець їй поклала перша світова війна, а потім, в результаті російської революції й відповідної реакції на

неї, конфлікт націй поступився місцем конфлікту ідеологій. Сторонами такого конфлікту були спочатку комунізм, нацизм і ліберальна демократія, а потім – комунізм і ліберальна демократія. Під час холодної війни цей конфлікт втілювався в боротьбу двох наддержав, ні одна з яких не була нацією-державою в класичному європейському сенсі.

З закінченням холодної війни підходить до завершення і західна фаза розвитку міжнародної політики. В центрі стає взаємодія між Заходом і незахідними цивілізаціями. На цьому новому етапі народи й уряди незахідних цивілізацій вже не виступають як об'єкти історії, а поряд з Заходом починають самі рухатися і творити історію.

Під час холодної війни світ був поділений на «перший», «другий» і «третій». Зараз значно доречніше групувати країни, опираючись не на їх політичних чи економічних системи, не по рівню розвитку, а виходячи з культурних і цивілізаційних критеріїв.

Цивілізація являє собою деяку культурну сутність, елементи якої (регіони, етнічні групи, народи, релігійні общини) володіють своєю особливою культурою, що відображає різні рівні культурної неоднорідності. Можна визначити цивілізацію як культурну спільноту найвищого рангу, як найширший рівень культурної ідентичності людей. Цивілізації визначаються наявністю загальних рис об'єктивного порядку, такими як мова, історія, релігія, звичаї, інститути, – а також суб'єктивною самоідентифікацією людей. Культурна самоідентифікація людей може змінюватися, в результаті чого змінюються склад і кордони тієї чи іншої цивілізації.

Цивілізація може охоплювати велику масу людей як, наприклад, Китай. Але вона може бути і доволі мало чисельною як цивілізації англословянських жителів островів Карибського басейну. Цивілізація може включати декілька націй-держав, як у випадку з західною, латиноамериканською чи арабською цивілізаціями, або одну, як у випадку з Японією. Вочевидь, що цивілізації можуть накладатися одна на одну, включати субцивілізації. Західна цивілізація існує в двох основних варіантах: європейському і північноамериканському, а ісламська поділяється на арабську, турецьку і малайську. Не дивлячись на це, цивілізації являють собою певні цілісності. Межі між ними рідко бувають чіткими, але вони реальні. Цивілізації динамічні: в них буває підйом і занепад, вони розпадаються і зливаються, і можуть взагалі зникнути.

За підрахунками А.Тойнбі історія людства знала 21 цивілізацію. Лише шість з них існують у сучасному світі.

Ідентичність на рівні цивілізації буде становитися все більш важливою, і світ значною мірою формуватиметься в ході взаємодії семи-восьми великих цивілізацій. До них відносяться західна, конфуціанська, японська, ісламська, індуїстська, православно-слов'янська, латиноамериканська і, можливо, африканська цивілізації. Найбільш значимі конфлікти майбутнього розгорнуться вздовж ліній розлому між цивілізаціями. Цьому існує декілька причин. По-перше, відмінності між цивілізаціями не просто реальні. Вони найбільш суттєві. Цивілізації не схожі по своїй історії, мові, культурним традиціям і, що найважливіше, – релігії. Люди різних цивілізацій по-різному дивляться на

відносини між богом і людиною, індивідом і групою, громадянином і державою, батьками і дітьми, чоловіком і дружиною, мають різні уявлення щодо співвідносної значимості прав і обов'язків, свободи і примушення, рівності та ієрархії. Ці відмінності складаються століттями. Вони не зникнуть у найближчому майбутньому. Звичайно, відмінності не обов'язково зумовлюють конфлікт, а конфлікт – насилля. Проте протягом століть найбільш тривалі і кровопролитні конфлікти породжувались саме відмінностями між цивілізаціями.

По-друге, світ стає більш тісним. Взаємодія між народами різних цивілізацій посилюється. Це призводить до росту цивілізаційного самоусвідомлення, до поглиблення розуміння відмінностей між цивілізаціями і спільнотами в рамках цивілізації. Наприклад, північноафриканська імміграція у Францію викликала у французів вороже відношення, і в той же час укріпила доброзичливість до інших іммігрантів (католикам і європейцям з Польщі).

По-третє, процеси економічної модернізації і соціальних змін у всьому світі розмивають традиційну ідентифікацію людей з містом проживання, одночасно послаблюється і роль нації-держави як джерела ідентифікації. Утворені в результаті лакуни головним чином заповнюються релігією, нерідко в формі фундаменталістських рухів. Подібні рухи склалися не лише в ісламі, але й у західному християнстві, іудаїзмі, буддизмі, індуїзмі. В більшості країн і конфесій фундаменталістські рухи підтримують освічені молоді люди, висококваліфіковані спеціалісти з середніх класів, особи вільних професій, бізнесмени.

По-четверте, ріст цивілізаційного самоусвідомлення диктується роздвоєнням ролі Заходу. З одного боку, Захід знаходиться на вершині своєї могутності, а з іншого – серед незахідних цивілізацій відбувається повернення до власних коренів, інтенсивний процес девестернізації.

По-п'яте, культурні особливості і відмінності менш піддані змінам, ніж економічні і політичні, і внаслідок цього їх складніше вирішити чи звести до компромісу.

І, нарешті, посилюється економічний регіоналізм. Частка внутрішньорегіонального торговельного обороту по всім регіонам зросла. З одного боку, успіх економічного регіоналізму укріплює усвідомлення належності до однієї цивілізації. А з іншого – економічний регіоналізм може бути успішним, лише якщо він корениться в спільноті цивілізації.

Т. Лисюк, студентка

ЗАСАДИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Більшість країн трансформаційного типу (серед них і Україна) декларували прагнення лібералізувати зовнішньоторговельну діяльність та інтегруватися у міжнародний торговельно-економічний простір на правах членів СОТ з тим, щоб сприяти підвищенню конкурентоспроможності власних товаровиробників і збільшенню їхнього експортного потенціалу. Вибір цих